

Briselē, 29.5.2015.
COM(2015) 233 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI

**par pārejas režīma darbību attiecībā uz darba ņēmēju brīvu pārvietošanos no
Horvātijas (pirmais posms: 2013. gada 1. jūlijs – 2015. gada 30. jūnijs)**

{SWD(2015) 107 final}

1. IEVADS

1.1. Ziņojuma mērķis

Komisija šo ziņojumu iesniedz saskaņā ar Horvātijas 2011. gada Pievienošanās akta V pielikuma 3. punkta 2. daļu. Šis ziņojums ir paredzēts kā pamats Padomes pārskatam par pārejas režīma darbību attiecībā uz darba ņēmēju brīvu pārvietošanos, kas jāsaprot pirms beidzas divu gadu laikposms kopš paplašināšanās, t.i., līdz 2015. gada 30. jūnijam.

1.2. Darba ņēmēju pārvietošanās brīvība

Personu brīva pārvietošanās ir viena no pamatbrīvībām, ko nodrošina ES tiesību akti. Tā ietver ES valstspiederīgo tiesības brīvi pārvietoties uz citu dalībvalsti, lai stātos darbā un kopā ar ģimenes locekļiem apmestos uz dzīvi, un tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi, pamatojoties uz pilsonību, ar nodarbinātību saistītos jautājumos un attiecībā uz nodokļu un sociālajiem atvieglojumiem, dalību arodbiedrībās, valsts mājokļiem un viņu bērnu piekļuvi vispārējai izglītībai, mācekļībai un arodizglītībai.

1.3. Pārejas režīms attiecībā uz darba ņēmēju pārvietošanās brīvību

2011. gada Pievienošanās akts ļauj ES-27 dalībvalstīm¹ uz laiku ierobežot Horvātijas darba ņēmēju brīvu piekļuvi savam darba tirgum, ierobežojumus paredzot savos tiesību aktos. Eiropas Savienības Tiesa ir vairākkārt atzinusi, ka atkāpes no pamatbrīvībām ir jāinterpretē šauri.

Kopējais septiņu gadu pārejas periods ir sadalīts trīs posmos ("2 plus 3 plus 2"). Katrā posmā ir atšķirīgi nosacījumi.

- Pirmos divus gadus pārējo dalībvalstu tiesību akti nosaka Horvātijas darba ņēmēju piekļuvi to darba tirgum.
- 2015. gada 1. jūlijā sākas pārejas perioda otrais posms. Tām dalībvalstīm, kuras vēlas turpināt piemērot ierobežojumus otrajā posmā, iepriekš jāinformē Komisija, pretējā gadījumā tiek piemēroti ES tiesību akti, kas nodrošina darba ņēmēju brīvu pārvietošanos.
- Dalībvalstis, kuras saglabā valsts pasākumus otrā posma beigās, var, ja pastāv nopietni darba tirgus traucējumi vai to rašanās iespēja un iepriekš paziņojot Komisijai, turpināt šos pasākumus piemērot līdz septiņu gadu laikposma beigām.

Pārejas režīms neatgriezeniski beigsies 2020. gada 30. jūnijā.

Turklāt dalībvalstis, kuras vairs nepiemēro valsts pasākumus un piemēro ES tiesību aktus par darba ņēmēju pārvietošanās brīvību, var pirms septiņu gadu laikposma beigām atkārtoti ieviest ierobežojumus, ja pastāv ievērojami darba tirgus traucējumi vai pastāv šādu traucējumu draudi.

¹ ES-27 ir ES dalībvalstis 2013. gada 30. jūnijā; ES-15 ir ES dalībvalstis 2004. gada 30. aprīlī.

Pārejas režīms attiecas tikai uz piekļuvi darba tirgum. Pēc piekļuves dalībvalsts darba tirgum Horvātijas darba ņēmējs var pilnībā izmantot visas pārējās tiesības saskaņā ar ES tiesību aktiem.

Pārejas režīms neskar ES pilsoņu pamattiesības brīvi pārvietoties un dzīvot ES saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 21. pantu. Šis pārejas režīms neattiecas uz pašnodarbinātām personām, kuras veic uzņēmējdarbību vai sniedz pakalpojumus ES. Austrijai un Vācijai ir atļauts konkrētās nozarēs piemērot ierobežojumus darba ņēmējiem, kurus norīkojuši uzņēmumi, kas veic uzņēmējdarbību Horvātijā saistībā ar pakalpojumu sniegšanu un nolēmuši izmantot šo iespēju. Nav noteikts pārejas režīms attiecībā uz to, kā piemērot ES tiesību aktus par sociālā nodrošinājuma sistēmu koordināciju.

1.4. Dalībvalstis, kuras piemēro ierobežojumus pirmajā posmā

Darba ņēmējiem no Horvātijas pašlaik ir brīva piekļuve 14 no ES-27 dalībvalstu darba tirgiem. Ierobežojumus piemēro šādas dalībvalstis:

- Austrija,
- Beļģija,
- Kipra,
- Francija,
- Vācija,
- Grieķija,
- Itālija,
- Luksemburga,
- Malta,
- Nīderlande,
- Spānija,
- Slovēnija,
- Apvienotā Karaliste.

Šajās dalībvalstīs Horvātijas darba ņēmējiem parasti ir nepieciešama darba atļauja, lai gan dažkārt attiecībā uz profesijām konkrētās nozarēs tiek piemērotas vienkāršotas procedūras vai atbrīvojumi.

Horvātija nolēma piemērot abpusējus ierobežojumus attiecībā uz darba ņēmējiem no minētajām dalībvalstīm, un šo dalībvalstu valstspiederīgajiem nepieciešama darba atļauja.

2. HORVĀTIJAS PILSONU ES IEKŠĒJĀS DARBASPĒKA MOBILITĀTES APJOMS

2.1. Horvātijas pilsoņi, kuri dzīvo citās dalībvalstīs

To Horvātijas pilsoņu skaits, kuri dzīvo ES-27, ir neliels², un vairums no tiem ieradušies pirms ilgāka laika. Pirms Horvātijas pievienošanās 2013. gadā tās bija aptuveni 347 000 personas³, kas ir aptuveni 0,07 % no kopējā iedzīvotāju skaita. Horvātijas pilsoņi galvenokārt dzīvoja Vācijā (236 900 jeb 68 % no kopējā Horvātijas mobilo pilsoņu skaita), Austrijā (58 700 jeb 17 %), Itālijā (17 200 jeb 5 %), Apvienotajā Karalistē (8900 jeb 3 %) un Slovēnijā (8300 jeb 2 %)⁴.

Attiecībā uz darbaspēku ES darbaspēka apsekojuma (turpmāk – DSA) dati liecina, ka 2014. gadā apmēram 229 000 ekonomiski aktīvu Horvātijas pilsoņu dzīvoja ES-27, kur tie veidoja aptuveni 0,1 % no kopējā darbaspēka. Lai gan relatīvi zems, šis īpatsvars bija augstāks nekā vidēji Austrijā (1,0 %), Vācijā (0,4 %) un Slovēnijā (0,2 %). Visās pārējās valstīs tas bija zem 0,05 % vai pārāk mazs, lai to varētu ticami noteikt.

Pēdējo desmit gadu laikā pirms 2013. gada paplašināšanās Vācija, Austrija un Itālija uzņēma lielāko daļu (76 %) no Horvātijas pilsoņiem darbaspējīgā vecumā⁵.

2.2. Mobilitātes plūsmas Horvātijas skatījumā

Horvātijas valstspiederīgie, kuri dzīvo citās ES dalībvalstīs, 2013. gadā veidoja aptuveni 10 % no darbaspējīgā vecuma iedzīvotājiem Horvātijā, kas ir viens no lielākajiem rādītājiem ES⁶. Tie veidoja aptuveni 2,8 % no visiem ES mobilajiem pilsoņiem darbaspējīgā vecumā (15-64), kas ir vairāk nekā Horvātijas īpatsvars kopējā ES iedzīvotāju skaitā (0,9 %)⁷.

Tomēr šie skaitļi galvenokārt atspoguļo migrācijas modeļus līdz 2000. gadam: 9 no 10 šiem Horvātijas mobilajiem pilsoņiem ir dzīvojuši ES-27 vairāk nekā desmit gadus.⁸ Pēc darbaspēka migrācijas viļņa pagājušā gadsimta 60. un 70. gados no Horvātijas uz Austriju un Vāciju lielākais vilnis uz ES valstīm bija vērojams 90. gados, jo risinājās karadarbība Balkānos⁹. Kopš tā laika darbaspēka plūsma ir bijusi ierobežota, un 2014. gadā to personu skaits, kuras nesen pārcēlušās (proti, mazāk nekā pirms 10 gadiem), bija tikai 1,6 % no Horvātijas iedzīvotāju skaita darbaspējīgā vecumā, un tas ir daudz zemāks rādītājs salīdzinājumā ar lielāko daļu dalībvalstu Centrāleiropā un Austrumeiropā¹⁰.

² No uzņēmējvalstu viedokļa šis ir neliels skaits, taču tas ir ievērojams Horvātijas skatījumā (skatīt 2.2. iedaļu).

³ Avots: Eurostat iedzīvotāju statistika (tabula: migr_pop1ctz, jaunākie dati: 1.1.2013.) papildināta ar citiem avotiem attiecībā uz Apvienoto Karalisti un Franciju, sk. 1. diagrammu. Visas tabulas un shēmas, kā arī minēto dokumentu pilnīgas atsauces atrodamas Komisijas dienestu darba dokumentā, kas pievienots šim ziņojumam.

⁴ 1. diagramma.

⁵ 2. diagramma. Pamatojoties uz DSA.

⁶ 3. diagramma. Pamatojoties uz DSA.

⁷ DSA dati.

⁸ 3. diagramma: Saskaņā ar DSA datiem gandrīz divas trešdaļas (63 %) no darbaspējīga vecuma (15-64 gadi) Horvātijas pilsoņi, kas dzīvoja citās ES valstīs 2014. gadā, pārcēlās uz turieni pirms vairāk nekā 10 gadiem, un 21 % ir dzimuši savā pašreizējā dzīvesvietas valstī, bet tikai 16 % ir pārcēlušies mazāk nekā pirms 10 gadiem.

⁹ Eiropas integrācijas konsorcijs (2009).

¹⁰ 3. diagramma.

2.3. Citas ar darbu saistītas mobilitātes plūsmas

Horvātijas darba ņēmēju darbaspēka mobilitāte bija vērojama arī pārrobežu darba dēļ kaimiņvalstīs (Itālija, Slovēnija) un sezonas darba dēļ, jo īpaši Vācijā¹¹.

2013. gadā aptuveni 35 000 cilvēku dzīvoja Horvātijā, bet strādāja citās valstīs, kas ir aptuveni 2,3 % no darba ņēmējiem Horvātijā (salīdzinājumā ar 1,4 % 2010. gadā)¹².

Turklāt 2013. gadā aptuveni 8700 portatīvo dokumentu A1 ir izdoti attiecībā uz norīkojumiem darbā no Horvātijas uz citām dalībvalstīm, jo īpaši uz Vāciju (5400), Austriju (850), Itāliju (700), Slovēniju (480) un Somiju (380).¹³ Vairāk nekā 90 % no šiem dokumentiem tika izdoti attiecībā uz valstīm, kuras ir ieviesušas pagaidu ierobežojumus.

2.4. Horvātijas pilsoņu mobilitātes plūsmas kopš pievienošanās

Lai gan Horvātijas pievienošanās notika tikai 2013. gada 1. jūlijā un neraugoties uz kavēšanos migrācijas datu vākšanā un publicēšanā, pieejamie dati ļauj veikt pirmo novērtējumu par to, kā kopš pievienošanās ir mainījusies mobilitāte uz citām ES valstīm.

Saskaņā ar DSA datiem to Horvātijas pilsoņu skaits, kuri dzīvo citās ES dalībvalstīs, kopš pievienošanās nav daudz mainījies, taču maz iespējams, ka šajos datos ir iekļauti jaunākie rādītāji. Tāpat orientējošas norādes liecina par arvien lielāku aktivitāti to vidū, kuri jau bija ārvalstīs.¹⁴

Saskaņā ar Horvātijas oficiālajiem datiem¹⁵ pēdējā laikā ir palielinājies (no 3216 personām 2012. gadā līdz 4058 personām 2013. gadā (jeb + 26 %)) to Horvātijas valstspiederīgo skaits, kuri pārcēlušies uz ES-27, galvenokārt uz Vāciju, Austriju un Itāliju. Tomēr oficiālajā statistikā ir ietvertas pārāk zemas aplēses par cilvēku aizplūšanu (*Bozic, 2007*).

Visbeidzot, saskaņā ar datu kopumu, kas aptver galvenās ES galamērķa valstis¹⁶, kopš pievienošanās salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem ir vērojama aizvien lielāka mobilitāte no Horvātijas. Tas jo īpaši attiecas uz dalībvalstīm, kuras jau uzņēmu lielu skaitu horvātu, un neraugoties uz piemērojamiem ierobežojumiem:

- Austrijā no 2013. līdz 2014. gadam Horvātijas iedzīvotāju skaits pieauga par 3340 (jeb + 6 %), ko izraisīja divkārtšs pieplūdums 2013. gadā salīdzinājumā ar 2012. gadu; Horvātijas valstspiederīgo nodarbinātība 2013. – 2014. gadā palielinājās par 2000 (jeb + 10 %), sasniedzot 22 450;
- Vācijā no 2014. līdz 2015. gadam Horvātijas iedzīvotāju skaits pieauga par 22 800 (jeb + 10 %), un no 2013. gada jūnija līdz 2014. gada jūnijam Horvātijas valstspiederīgo nodarbinātība palielinājās par 10 000 (jeb + 10 %), sasniedzot 108 120;
- arī Itālijā un Slovēnijā, lai gan ne tik strauji, Horvātijas iedzīvotāju skaits palielinājās, un nav pierādījumu, ka būtu palielinājies nodarbināto personu

¹¹ Eiropas integrācijas konsorcijs (2009).

¹² DSA, table lfst_r_lfe2ecomm.

¹³ 4. un 6. diagramma.

¹⁴ 6. tabula.

¹⁵ Horvātijas statistikas birojs (2014).

¹⁶ Skatīt 2. – 5. tabulu.

skaits. Apvienotajā Karalistē Horvātijas valstspiederīgo pieplūdums saglabājās neliels.

Šīs dalībvalstis uzņēma aptuveni 95 % no visiem mobilajiem Horvātijas pilsoņiem ES¹⁷.

Dalībvalstīs, kuras ir atvērušas savu darba tirgu, Horvātijas darba ņēmēju pieplūdums ir neliels gan absolūtā, gan relatīvā izteiksmē. Acīmredzamākais pieaugums ir vērojams Īrijā (2091 jauna reģistrācija 2014. gadā salīdzinājumā ar 486 reģistrācijām 2013. gadā), taču skaitļi palielinājās arī Zviedrijā (Horvātijas valstspiederīgo neto skaits palielinājās par 857 jeb + 52 %) un Čehijas Republikā.

Visbeidzot, dati liecina, ka **līdz šim nav bijusi ievērojama plūsmu novirzīšanās** būtisku atšķirību dēļ saistībā ar piekļuvi darba tirgum ES-27 valstīs, jo lielākā daļa no tiem, kuri pārcēlušies no Horvātijas uz citu valsti pēc pievienošanās, ir devusies uz tradicionālajām galamērķa valstīm.

Pēc Horvātijas pievienošanās mobilitāte ir bijusi neliela gan absolūtā izteiksmē, gan attiecībā pret uzņēmējvalsts iedzīvotāju skaitu, jo īpaši salīdzinājumā ar to, kas notika pēc paplašināšanās 2004. un 2007. gadā. Laikposmā no 2004. līdz 2010. gadam to mobilo pilsoņu skaits, kuri no toreizējām pievienošanās valstīm devās uz ES-15, pieauga par apmēram 3,7 miljoniem (2,4 reizes). Lielākais mobilitātes pieaugums bija vērojams pirmajos divos gados tūlīt pēc 2004. un 2007. gada paplašināšanās; turpmākajos gados mobilitāte bija mazāka.¹⁸

3. POTENCIĀLĀ MOBILITĀTE NO HORVĀTIJAS UN FAKTORI, KAS IETEKMĒ MOBILITĀTI

Ņemot vērā Horvātijas lielumu iedzīvotāju skaita ziņā (4,2 miljoni 2014. gadā jeb 0,8 % no kopējā ES iedzīvotāju skaita¹⁹), potenciālā darba ņēmēju plūsma uz citām ES dalībvalstīm pēc pievienošanās ir samērā neliela, vismaz procentuāli no darbaspēka ES un lielākajā daļā galamērķa valstu.

3.1. Faktori, kas ietekmē turpmākās mobilitātes plūsmas no Horvātijas

Faktori, kas ietekmē mobilitātes plūsmas, ir daudzveidīgi un saistīti gan ar pievelkošajiem, gan ar virzošajiem faktoriem.

Attiecībā uz virzošajiem faktoriem **analīze par ekonomisko un darba tirgus situāciju Horvātijā norāda uz skaidriem, lai gan vairs ne tik izteiktiem, stimuliem doties uz ārzemēm.** Horvātijā ir trešais zemākais IKP uz vienu iedzīvotāju Eiropas Savienībā. Tomēr no 2010. gada tas atkal sāka pieaugt un 2013. gadā bija sasniedzis 61 % no ES vidējā rādītāja. Turklāt Horvātijas majsaimniecību bruto izmantojamie ienākumi uz vienu iedzīvotāju (procentpunktos) pieauga vienmērīgi visā krīzes laikā un 2012. gadā tie sasniedza 59 % no ES vidējā rādītāja.

Horvātijā 2014. gadā bija trešais lielākais bezdarba (17 %) un jauniešu bezdarba līmenis (45 %) Eiropas Savienībā. Lai gan Horvātijā ir arī ceturtais zemākais nodarbinātības līmenis (57 % 2014. gada 3. ceturksnī), tajā bija vērojams viens no visaugstākajiem nodarbinātības līmeņa pieaugumiem salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (+ 3,2 procentpunkti).

¹⁷ Pieņemot, ka Eurostat, ANO un ESAO dati par migrāciju ir salīdzināmi ar valsts administratīvajiem datiem.

¹⁸ CMR (2015).

¹⁹ Eurostat, iedzīvotāju statistika.

To personu procentuālā daļa, kuras apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība, Horvātijā ir lielāka nekā vidēji ES (29,9 % salīdzinājumā ar 24,5 %, 2013. gadā).

Darba samaksa Horvātijā (atlīdzība uz vienu darbinieku) 2013. gadā bija otra augstākā Centrāleiropas un Austrumeiropas dalībvalstīs.

Saskaņā ar Eirobarometra 2013. gada pētījumu²⁰ iemesli, kādēļ horvāti pārceļas uz ārvalstīm, ir līdzīgi vairumam citu ES pilsoņu: lielāka darba samaksa (80 %), labāki darba apstākļi, kas nav saistīti ar algu (31 %), un grūtības atrast darbu Horvātijā (30 %).

Visbeidzot, saistībā ar sadalījumu pa uzņēmējvalstīm ekonomikas faktoriem (piemēram, bezdarba līmenis, darbvietas un algu līmenis galamērķa valstīs) ir liela nozīme. Tomēr pieredze no iepriekšējām paplašināšanās kārtām rāda, ka sadalījumu arī ir ietekmējis ģeogrāfiskais tuvums, kultūras un vēsturiskās saiknes un saziņa ar tautiešiem, kuri jau atrodas atsevišķās dalībvalstīs. Šķiet, ka tas attiecināms arī uz Horvātijas valstspiederīgajiem, kuri pārceļas uz ārvalstīm²¹.

3.2. Aplēses par potenciālo mobilitāti no Horvātijas

2013. gadā aptuveni 43 % no Horvātijas pilsoņiem vecumā no 15 gadiem sacīja, ka viņi “apsvērs iespēju strādāt citā ES dalībvalstī nākamajos 10 gados” (viens no augstākajiem rādītājiem ES valstīs), tomēr tikai puse no tiem pauda stingru vēlmi to darīt (21 %). Cits pētījums, kas veikts 2014. gadā, liecina, ka aptuveni 3,3 % no aptaujātajiem Horvātijas pilsoņiem paziņoja, ka viņiem ir konkrēti plāni pārcelties uz ārzemēm.²² Tas ir divreiz vairāk nekā 2009. gadā (1,5 %).

Prognozes par neto migrāciju no Horvātijas uz ES-27 laikposmā no 2013. līdz 2019. gadam (pamatojoties uz makro-gravitācijas modeli²³) norāda, ka tā varētu būt no + 166 000 (ja tiek saglabāti spēkā esošie ierobežojumi) līdz + 217 000 (ja visas dalībvalstis atvērtu savus darba tirgus 2015. gada 1. jūlijā) vai attiecīgi no 0,03 % līdz 0,04 % no galamērķa valstu iedzīvotāju skaita. Dažās galamērķa valstīs procentuāli no to iedzīvotāju skaita neto migrācija no Horvātijas būs lielāka nekā vidēji, bet šī attiecība būs krietni zem 1 %, un pie “maksimuma scenārija” – 0,55 % Austrijā, 0,34 % Slovēnijā un 0,13 % Vācijā. Tādēļ pēcpievienošānās mobilitāte no Horvātijas, visticamāk, būs neliela neatkarīgi no tā, kāds ir tiesiskais regulējums attiecībā uz piekļuvi darbam.

Visbeidzot, prognozes norāda, ka, saglabājot ierobežojumus vai atceļot tos no 2015. gada jūlija, atšķirība būtu vien + 51,000 Horvātijas pilsoņu jeb tikai 0,01 % no ES-27 iedzīvotāju skaita.

Neatkarīgi no turpmākiem lēmumiem par ierobežojumiem sagaidāms, ka trijās galvenajās uzņēmējvalstīs (Vācija, Austrija un Itālija) ieplūdīs vairāk nekā 80 % no pieaugušās neto mobilitātes no Horvātijas.

²⁰ Eirobarometrs „Iekšējais tirgus”, 2013.

²¹ Vidovic and Mara (2015). Skatīt arī 2.4. iedaļā minētos skaitļus par galvenajām ES galamērķa valstīm, uz kurām dodas ES pilsoņi.

²² Pilar (2014).

²³ Vidovic and Mara (2015). Modelis ņem vērā makroekonomikas rādītājus, kultūras un ģeogrāfisko tuvumu un institucionālās īpatnības. Neto migrācijas prognozes ietver visu vecumu iedzīvotājus.

4. TO HORVĀTIJAS MOBILO IEDZĪVOTĀJU GALVENĀS IEZĪMES, KURI PĀRCĒLUŠIES UZ CITU ES DALĪBVALSTI

Mobilitātes plūsmas ietekme gan uz galamērķa, gan uz izcelsmes valstīm ir atkarīga no prombraucēju iezīmēm. Ņemot vērā ierobežoto datu pieejamību, šajā iedaļā tiek aplūkots ilgāks laikposms, proti, Horvātijas pilsoņi, kuri 2014. gadā dzīvojuši ES-27 mazāk nekā desmit gadus ("nesen izbraukušie"). Tie galvenokārt ir gados jauni cilvēki, kuru nodarbinātība ir augstāka un neaktivitātes līmenis ir zemāks nekā vidējais rādītājs.

4.1. Vecums, dzimums un izglītība

87 % no tiem, kuri nesen izbraukuši no Horvātijas, ir darbspējīgā vecumā (15-64 gadi) salīdzinājumā ar vidēji 66 % no visiem tiem, kas dzīvo ES-27. Tāpēc ir daudz ticamāk, ka šie cilvēki, un nevis pamatiedzīvotāji, ir savas dzīves ekonomiski produktīvajā periodā. Turklāt viņi ir samērā jauni – 62 % ir vecumā no 15 līdz 34 gadiem salīdzinājumā ar tikai 37 % no ES-27 iedzīvotājiem darbspējīgā vecumā (12. diagramma). Runājot par dzimumu sadalījumu, jānorāda, ka sieviešu skaits, kuras ir nesen izbraukušas no Horvātijas (52 %), ir līdzīgs vidējam ES-27 iedzīvotāju skaitam darbspējīgā vecumā (50 %).

Tikai aptuveni 19 % no tiem, kuri nesen izbraukuši no Horvātijas, 2014. gadā bija zems izglītības līmenis, salīdzinot ar apmēram 27 % no ES-27 iedzīvotājiem darbspējīgā vecumā, savukārt to cilvēku daļa, kuriem ir augsts izglītības līmenis, bija nedaudz mazāka (attiecīgi 19 % un 26 %).

4.2. Darba tirgus statuss un iedalījums pēc profesijas un nozares

2014. gadā to cilvēku nodarbinātības līmenis, kuri ir darbspējīgā vecumā un nesen pārcēlušies, bija augsts (71,3 %), jo īpaši salīdzinājumā ar vidējo nodarbinātības rādītāju ES-27 (65,0 %). Tas ir īpaši saistīts ar neaktivitātes rādītāju, kas ir daudz zemāks (19,4 %) nekā kopumā ES-27 (27,6 %), un zemu bezdarba līmeni.²⁴ Tas apstiprina, ka darba ņēmēji no Horvātijas pārcēlušies uz ES-27, galvenokārt lai strādātu, un tas var dot pozitīvu ieguldījumu ekonomikā.

Horvātijas pilsoņi, kuri strādā ES²⁵, galvenokārt tiecas strādāt pārstrādes rūpniecībā (20 %), būvniecībā (12,7 %) un cilvēku veselības un sociālās aprūpes nozarē (11,9 %)²⁶. Daudzi no tiem strādā izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē (10,4 %) un administratīvo un apkalpojošo dienestu pakalpojumu nozarē (7,6 %).

Kopumā horvāti (54 %) ir nodarbināti profesijās, kam nepieciešama vidēja līmeņa kvalifikācija, atbilstīgi lielai daļai, kam ir vidējs izglītības līmenis²⁷. Aptuveni ceturtda daļa no šī skaita strādā augsti kvalificētās profesijās, jo īpaši kā tehniskie darbinieki un vecākie speciālisti.

Ierobežojumiem attiecībā uz apmaksātu nodarbinātību var būt neliela ietekme uz kopējo darba ņēmēju plūsmu, jo tie neattiecas uz pašnodarbinātību vai darba ņēmēju

²⁴ 2014. gadā 5,8 % no visiem Horvātijas valstspiederīgajiem, kuri dzīvo ES-27, izņemot tos, kuri dzimuši savā dzīvesvietas valstī.

²⁵ Dati par nozarēm un profesijām aptver visus Horvātijas darba ņēmējus ES-27, izņemot tos, kuri dzimuši savā pašreizējā dzīvesvietas valstī.

²⁶ 7. tabula.

²⁷ 8. tabula.

norīkošana darbā²⁸. Austrijā no 2013. līdz 2014. gadam strauji pieauga pašnodarbināto horvātu skaits (+ 772 personas jeb + 56 %), jo īpaši salīdzinājumā ar algotiem darbiniekiem (+ 2023 personas jeb + 10 %)²⁹.

5. IESPĒJAMĀ IETEKME UZ EKONOMIKU UN DARBA TIRGU

5.1. Ietekme uz galamērķa valstu ekonomiku un darba tirgu

Lai gan Horvātijas pievienošanās notika samērā nesēn, lai aplēstu mobilitātes ietekmi uz pārējo dalībvalstu ekonomiku, darba tirgu un fiskālo situāciju, vairāki faktori norāda uz Horvātijas valstspiederīgo mobilitātes iespējamo pozitīvo ietekmi uz galamērķa valstīm.

Šī ziņojuma 4. iedaļā aprakstītās no Horvātijas nesēn izbraukušo iedzīvotāju galvenās iezīmes liecina, ka viņi pārcēlušies uz ES-27, galvenokārt lai strādātu, un tādējādi viņi var dot pozitīvu ieguldījumu ekonomikā. Tie, kas pārceļas no Horvātijas uz ārvalstīm, galvenokārt ir darbaspējīgā vecumā un jaunāki nekā vidēji iedzīvotāji galamērķa valstīs, šiem cilvēkiem ir salīdzinoši labs izglītības līmenis un labākas iespējas atrast darbu. Šīs iezīmes ir kopīgas ar ES-27 mobilajiem pilsoņiem kopumā un jo īpaši ar tiem, kuri pārcēlās uz ārvalstīm pēc 2004. gada paplašināšanās, un pateicoties tām, lielākajā daļā pētījumu ietekme uz galamērķa valstu ekonomiku un darba tirgu tika novērtēta kā kopumā pozitīva³⁰. Mobilie ES darba ņēmēji ir devuši iespēju uzņēmējvalstu ekonomikā uzlabot kompetenču kopumu, jo viņi galvenokārt strādā nozarēs un profesijās, kurās jānovērš darbaspēka trūkums³¹. Pēc paplašināšanās mobilitātes ietekme uz bezdarba līmeni un darba samaksu galamērķa valstīs ir bijusi visai niecīga (vismaz ilgtermiņā)³². Attiecībā uz mobilo ES pilsoņu fiskālo ietekmi pētījumi liecina, ka bieži vien tā ir neitrāla un vairumā gadījumu to var uzskatīt par pozitīvu³³.

5.2. Demogrāfiskās perspektīvas, intelektuālā darbaspēka aizplūšana un darbaspēka trūkums Horvātijā

Horvātijas neto migrācija no 1999. līdz 2008. gadam bija pozitīva, taču kopš 2009. gada³⁴ rādītāji ir kļuvuši negatīvi, galvenokārt tāpēc, ka samazinājās imigrācijas plūsmas uz Horvātiju³⁵.

Turklāt, kā norādīts iepriekš, iedzīvotāju aizplūšana pēdējos desmit gados ir bijusi samērā neliela. Tomēr mobilitātes plūsma ir palielinājusies kopš pievienošanās, un gados jaunu un labi izglītotu cilvēku mobilitāte varētu pasliktināt Horvātijas demogrāfiskās perspektīvas³⁶ un izaugsmes potenciālu. Tie, kuri nesēn pārcēlušies no

²⁸ Par iepriekšējām paplašināšanās kārtām skatīt *Galgoczi et al* (2012) un *CMR* (2015).

²⁹ Austrijas sociālā nodrošinājuma dati.

³⁰ Skatīt Eiropas Komisijas pētījumu pārskatu, *ESDE*, 2011. gads, 6. nodaļa; *EPC* (2013).

³¹ Eiropas Komisija, *ESDE* 2011. g., 268.-276. lpp.

³² *NIESR* (2011). Skatīt arī *Martins et al.* (2012) un *Wadsworth, J.* (2015).

³³ Skatīt *ICF-GHK* pārskatu (2013) un jo īpaši *ECAS* (2014) un *Social Situation Monitor* (2013). Par fiskālo ietekmi, ko rada ES un trešo valstu migranti, skatīt *ESAO* (2013).

³⁴ Horvātijas statistikas birojs (2014).

³⁵ *Eurofound* (2014).

³⁶ Kopš 2007. gada Horvātijā ir samazinājies vispārējais dzimstības līmenis un iedzīvotāju skaits.

Novērtēšanas ziņā tās rādītāji 2013. gadā bija zem ES vidējā vecumatkarības koeficienta (27,1 % salīdzinājumā ar 27,5 %), bet prognozes liecina, ka līdz 2050. gadam tiks sasniegti gandrīz 50 %.

Horvātijas uz ārvalstīm, ir jaunāki nekā vidēji darbspējīga vecuma Horvātijas iedzīvotāji, un to īpatsvars, kuri ir ieguvuši terciāro izglītību, ir mazliet lielāks³⁷.

No otras puses, Horvātijā 2012. gadā terciārās izglītības mācību iestādēs uzņemto skaits bija viens no lielākajiem ES (jaunieši vecumā no 20 līdz 24 gadiem)³⁸, un tā pieaugums bija vērojams gandrīz desmit gadus. Tā rezultātā strauji pieauga augstskolu absolventu skaits – no 17 000 absolventiem gadā 2003. gadā līdz gandrīz 40 000 absolventiem 2012. gadā. Tomēr 2013. gadā Horvātijā bija salīdzinoši neliela (17 %), augstskolu absolventu daļa no darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita, kas lielā mērā līdzsvaroja zem ES vidējā līmeņa (22,4 %) esošo mazkvalificēta darbaspēka rādītāju un izglītību pametušo līmeni, kas bija viens no zemākajiem ES (4,5 %).

Pierādījumi par emigrācijas ietekmi Horvātijā līdz šim nav norādījuši, ka tā ir izraisījusi prasmju trūkumu konkrētās nozarēs. Horvātijā vērojams darbaspēka trūkums daudzās profesijās galvenokārt nozarēs, kas saistītas ar izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumiem, un izglītības un veselības aprūpes jomā³⁹. Vairumā profesiju Horvātijā vērojams tehnisko un profesionālo kompetenču trūkums. Atsevišķos gadījumos, jo īpaši veselības aprūpes nozarē, trūkst pieredzējušu speciālistu. Konstatētie trūkumi radušies daļēji arī tādēļ, ka pasākumi attīstības regulēšanai un spējas plānošanai reģionālā līmenī nav pietiekami.

Lai gan ir jāpieliek pūles, lai nodrošinātu, ka valsts saglabā un piesaista vajadzīgo darbaspēku, pašreizējie pētījumi norāda, cik liela ir darbaspēka mobilitātes kā ekonomikas pielāgošanas mehānisma vispārējā nozīme un potenciāls ES. Ir svarīgas arī iespējamās priekšrocības, ko cilvēki gūst, strādājot citā dalībvalstī, nevis paliekot bez darba savā izcelsmes valstī⁴⁰. Turklāt iepriekšējā pieredze liecina, ka mobilitātes plūsmas ES bieži vien ir cirkulāras, un pēc vairākiem gadiem daudzi atgriežas mājās, ņemot sev līdz vērtīgu pieredzi un prasmes⁴¹.

5.3. Naudas pārvedumi

Viens no Horvātijas pilsoņu mobilitātes pozitīvās ietekmes aspektiem valsts ekonomikā ir naudas pārvedumi, ko viņi nosūta uz mājām. 2013. gadā to neto bilance bija + EUR 702 miljoni⁴² jeb 1,6 % no Horvātijas IKP, kas ir sestā lielākā attiecība ES un vislielākie neto naudas pārvedumi uz vienu cilvēku ES (gandrīz EUR 500 uz iedzīvotāju, kas dzīvoja Horvātijā 2013. gadā). Atsevišķas norādes liecina, ka naudas pārvedumi galvenokārt tiek izmantoti uzkrājumiem un ieguldījumiem, proti, ka tie dos ieguldījumu izaugsmē ilgākā termiņā⁴³. Tajā pašā pētījumā norādīts, ka naudas pārvedumi ir palīdzējuši samazināt nabadzības līmeni, tās dziļumu un smagumu Horvātijā. Visbeidzot, ir atzīts, ka naudas pārvedumiem, kā arī sezonas un pārrobežu darba ņēmēju atlīdzībām ir liela nozīme, lai kompensētu ieguldījumu ienākumu negatīvo bilanci⁴⁴.

³⁷ 12. diagramma.

³⁸ Eurostat, statistika par izglītību.

³⁹ Eiropas Komisija (2014), *Bottleneck Vacancies in EU Labour Markets*.

⁴⁰ Eiropas Politikas centrs (2013)

⁴¹ Eurofound (2012).

⁴² Eurostat (2014).

⁴³ Poprženović (2007).

⁴⁴ Eiropas Komisija (2015) — Horvātijas valsts ziņojums.

6. SECINĀJUMI

Ņemot vērā Horvātijas lielumu iedzīvotāju skaita ziņā un pieredzi saistībā ar mobilitāti kopš 2013. gada, kā arī prognozes par mobilitāti pēc pievienošanās, turpmākā potenciālā Horvātijas darba ņēmēju plūsma uz citām ES dalībvalstīm iespējams būs samērā neliela – vismaz procentuāli no darbaspēka ES un lielākajā daļā galamērķa valstu. Ir maz ticams, ka pat galvenajos galamērķos (Vācijā, Austrijā, Itālijā) šī mobilitāte varētu radīt darba tirgus traucējumus.

Kopš pievienošanās, neraugoties uz ierobežojumiem, mobilitātes plūsmas ir virzījušās uz tradicionālajām galamērķa valstīm, savukārt dažās valstīs, kuras atvērušas savu darba tirgu, tās tikai nedaudz palielinājās absolūtā izteiksmē. Tas apstiprina, ka papildus ierobežojumiem mobilitātes plūsmas ietekmē daudzi faktori, piemēram, nodarbinātības iespējas, tīkla ietekme un vēsturiskie, kultūras un valodas faktori.

Ierobežojumiem attiecībā uz apmaksātu nodarbinātību var būt neliela ietekme uz kopējo darba ņēmēju plūsmu, jo tie neattiecas uz pašnodarbinātību vai darba ņēmēju norīkošanu darbā.

Nelielais vecums un augstais nodarbinātības rādītājs apstiprina, ka Horvātijas darba ņēmēji ir pārcēlušies uz citu dalībvalsti, galvenokārt lai strādātu, un viņi var sniegt pozitīvu ieguldījumu attiecīgās valsts ekonomikā.

Horvātija saskaras ar jaunu un augsti kvalificētu darbinieku zināmu aizplūdumu, bet šīs plūsmas attiecībā pret Horvātijas vietējā darbaspēka apjomu un iezīmēm ir samērā nelielas, lai gan kopš pievienošanās tās ir palielinājušās. Naudas pārvedumi uz Horvātiju ir svarīgs faktors, lai stabilizētu ekonomiku, kas pašlaik atrodas grūtā makroekonomiskā situācijā.

Darba ņēmēju pārvietošanās brīvība ir ES pamatbrīvība. Pagaidu ierobežojumi ir atkāpe no šīs pamatbrīvības. Komisija uzskata, ka šis ziņojums sniegs Padomei vajadzīgo informāciju, lai pārskatītu pārejas režīma darbību un ļautu dalībvalstīm, kuras piemēro ierobežojumus, pārskatīt savus lēmumus attiecībā uz Horvātijas darba ņēmēju piekļuvi to darba tirgiem. Tā atgādina, ka dalībvalstīm, kuras vēlas turpināt piemērot ierobežojumus otrajā posmā (no 2015. gada 1. jūlija līdz 2018. gada 30. jūnijam), iepriekš tas jāpaziņo Komisijai.